

**MARIOLOGIJA NAKON
DRUGOGA VATIKANSKOG KONCILIA: PRIHVAĆANJE,
REZULTATI I PERSPEKTIVE**
23. MEĐUNARODNI MARIOLOŠKO-MARIJANSKI KONGRES
Rim, 4. – 9. rujna 2012.

Andrea FILIĆ

Katolički bogoslovni fakultet Sveučilišta u Zagrebu
Vlaška 38, p.p. 432, 10 001 Zagreb
andrea.filic@zg.t-com.hr

U Rimu je na Papinskom učilištu *Antonianum* od 4. do 9. rujna 2012. godine održan 23. Međunarodni mariološko-marijanski kongres. Papinska međunarodna mariološka akademija (PAMI), organizator Kongresa, ove je godine željela obilježiti pedesetu obljetnicu početka Drugoga vatikanskog koncila te istražiti njegovu recepciju na području mariologije. Stoga je odabrala glavnu temu pod naslovom: »Mariologija nakon od Drugoga vatikanskog koncila: prihvaćanje, rezultati i perspektive«.

U radu Kongresa je prema izvještajima medija sudjelovalo više od tri stotine i pedeset znanstvenika i stručnjaka na području mariologije.

Kongres je svečano otvoren u bazilici Svete Marije Velike u utorak 4. rujna molitvom Večernje po kojoj je uslijedio uvodni govor predsjednika Kongresa kard. Angela Amata, prefekta Kongregacije za kauze svetih. U svojem je govoru kard. Amato promotrio VIII. poglavlje Dogmatske konstitucije o Crkvi *Lumen gentium* u njegovu odnosu prema prošlosti i sadašnjosti. S jedne je strane istaknuo njegov kontinuitet s Efeškim saborom, a s druge je strane jezgrovito ocrtao razvoj mariologije od Koncila do današnjih dana, promatrajući ga u svjetlu »epohalnog doprinosa« VIII. poglavlja *Lumen gentium* koje je,

kao »sjeme bačeno na dobro tlo«, pridonijelo razvoju marijanskih istraživanja oblikujući ih u »biljku koja je urodila cvijećem i plodovima«. Nastavljajući u lirskom tonu, postkoncilsko je razdoblje nazvao »postkoncilskim marijanskim proljećem«. Orisujući to razdoblje, osobit je naglasak stavio na naučavanje o Mariji papâ Pavla VI., Ivana Pavla II. i Benedikta XVI.

Radni dio Kongresa, koji se odvijao na dvije razine, započeo je u srijedu 5. rujna. Prijepodnevnim sati bili su rezervirani za plenarna zasjedanja, a poslijepodnevnim za rad po skupinama. Osim hrvatske jezične skupine, koja je brojila trinaest sudionika, na Kongresu su sudjelovale po dvije skupine s talijanskog, engleskog (SAD i Azija), francuskog (Francuska i Afrika), španjolskog (Španjolska i Latinska Amerika) i portugalskog (Portugal i Brazil) govornog područja te po jedna skupina s njemačkog, poljskog i slovenskog govornog područja.

Plenarnim zasjedanjima prvoga radnog dana predsjedao je kard. Angelo Amato. Dva tada održana predavanja imala su značaj opširnoga općeg uvoda u koncilsku i postkoncilsku mariološku problematiku. Prof. dr. Salvatore M. Perella govorio je o odnosu VIII. poglavlja Dogmatske konstitucije o Crkvi *Lumen gentium* i naučavanja o Mariji u spisima trojice papa – Pavla VI., Ivana Pavla II. i Benedikta XVI. (»Il Capitolo VIII della Lumen gentium e il magisterio dei Vescovi di Roma«). Prof. dr. Alfonso Langella izložio je *status quaestionis* postkoncilskih mariologija, predlažući da se o njima govori kao o »mariološkim putovima« (»Le mariologie postconciliari. Status quaestionis«). Predavanja održana sljedećih dana bila su koncipirana kao izlaganja o stanju i perspektivama postkoncilске mariologije ukoliko ju se promatra u njezinu odnosu prema drugim teološkim disciplinama. Drugoga dana, čijim radom je predsjedao rektor Papinskoga sveučilišta *Antonianum* prof. dr. Priamo Etzi, mons. Juan Miguel Ferrer Grenesche govorio je o odnosu postkoncilске mariologije i pastoralne teologije (»Las implicaciones prácticas y pastorales de la mariología post-conciliar«), a prof. dr. Manfred Hauke o njezinu odnosu prema teološkoj antropologiji (»Anthropologie und Mariologie in der zeitgenössischen theologischen Diskussion: gemeinsame Perspektiven und Probleme«). Trećega su dana, pod predsjedanjem prefekta Kongregacije za katolički odgoj kard. Zenona Grocholewskog, predavači oslikali problematična mjesta i zajedničke teme mariologije, kristologije i ekleziologije (prof. dr. Cettina Militello, »Mariologia tra cristologia ed ecclesiologia: temi condivisi e nodi problematici«) te mariologije i pneumatologije (prof. dr. Grzegorz Bartosik, »Mariologia e pneumatologia: temi condivisi e nodi problematici«). Četvrtoga radnog dana, na Blagdan rođenja Blažene Djevice Marije, nije bilo nijednoga predavanja. Prijepodne je bilo obilježeno susretom sa Svetim

Ocem, koji je u Castel Gandolfu primio u audijenciju sudionike Kongresa. Podsjećajući se vremena kada je na Koncilu kao mladi teolog izbliza promatrao rasprave o liku i ulozi Blažene Djevice Marije u povijesti spasenja, Benedikt XVI. kazao je kako konačni koncilski tekst nije iscrpio svu mariološku problematiku, ali je – zadržavajući ravnovjesje između teološke racionalnosti i vjerničke afektivnosti – oblikovao hermeneutički horizont koji je bitan za svako daljnje promišljanje, bilo teološko bilo duhovno i pastoralno. Na koncu je svima stavio na srce da svojim promišljanjima i pastoralnim prijedlozima pridonese tome da nadolazeća Godina vjere bude »pravi trenutak istinske milosti u kojoj nas Marijina vjera vodi i prati kao sjajni svjetionik i kao uzor kršćanske punoće i zrelosti«. U poslijepodnevnim satima rad Kongresa nastavljen je okruglom stolom okupljenim oko pitanja o budućnosti mariologije: »Quale mariologia per il futuro?« Za okruglim stolom sudjelovalo je šestero predstavnika marioloških društava s pet kontinenata: José Antonio Riestra (Španjolska), Janusz Królikowski (Poljska), Jean-Pierre Sieme Lasoul (Demokratska Republika Kongo), Celia Chua (Kina), Isabell Naumann (Australija) i Felipe M. Mariscal Chávez (Meksiko). U kratkim interventima svaki je od njih iznio odgovore na četiri unaprijed zadana pitanja. Odgovori su bili iznimno dragocjeni jer su, s jedne strane, slušateljima otvorili nove spoznaje o različitim načinima na koje se (ili nije) postkoncilski mariologija ukorijenila u različitim kulturnim i zemljopisnim kontekstima te su, s druge strane, potaknuli na promišljanja o novim zadaćama i perspektivama mariologije. Nažalost, premda je u programu glavni naslov okrugloga stola bio dodatno okarakteriziran kao dijalog s predsjednicima ili predstavnicima marioloških društava, zadana je procedura prema kojoj se odgovaralo samo na unaprijed definirana pitanja isključila svaku mogućnost dijaloga. Posljednjega dana, u nedjelju 9. rujna, održana su dva predavanja o izazovima s kojima se susreće postkoncilski mariologija. Prof. dr. Jean-François Chiron govorio je o ekumenskim izazovima (»Les défis oecuméniques«) a prof. dr. Johann Roten o multikulturalnim izazovima (»The multicultural challenges«). Predsjedatelj toga zasjedanja, predsjednik Papinskoga vijeća za kulturu kard. Gianfranco Ravasi, na koncu je u svojem govoru istaknuo potrebu dvaju dijaloga. Govoreći o dijalogu mariologije i kulture, ukazao je na činjenicu da se danas pod kulturom ne podrazumijevaju samo znanost i umjetnost, nego da je ona prvenstveno antropološka kategorija koja u sebi sadrži dimenziju svakodnevnoga života. Osim toga, kard. Ravasi naglasio je i potrebu dijaloga između vjerujućih i nevjerujućih, u kojemu lik Marije i njezina Djeteta zasigurno može naći svoje opravdano mjesto i ulogu. Kard. Ravasi predslavio je i euha-

ristijsko slavlje, održano odmah nakon predavanja, kojime je svečano završen rad 23. Međunarodnog mariološko-marijanskog kongresa.

Na koncu valja reći da su plenarna zasjedanja bila izvrsno organizirana: činjenica da su svakoga jutra bila izložena samo dva, ali duža predavanja, te da je nakon svakoga predavanja bila pružena mogućnost postavljanja pitanja predavačima, sudionike Kongresa je držala u punoj pozornosti. Ipak, uočili smo i jedan nedostatak: kao i u slučaju okruglog stola, organizatori nisu predvidjeli prostor za dijalogiziranje, nego samo za postavljanje pitanja pisanim putem. Takva je procedura onemogućila bilo kakvu dublju raspravu i razmjenu mišljenja o nekim zanimljivim pitanjima, a slušači su se morali zadovoljiti prvim i jedinim odgovorom pojedinog predavača na postavljeno pitanje.

Kao završnu crticu recimo još da je svim plenarnim predavanjima prisustvovao i potpuno slijepi devedesetpetogodišnjak, glasoviti teolog i mariolog René Laurentin. Iako su njegovo ime u više navrata isticali gotovo svi predavači, njegova osobna nazočnost na Kongresu uopće nije bila javno istaknuta. Štoviše, mogao se dobiti dojam da nije bila ni zamijećena. Tome usuprot, mnogo se i vrlo lijepim riječima govorilo o nedavno preminulom Stefanu de Fioresu, poznatom mariologu i dugogodišnjem članu Papinske međunarodne mariološke akademije.

Radom hrvatske jezične skupine, umjesto odsutnoga predstojnika Hrvatskoga mariološkog instituta mons. Vlade Košića, biskupa sisačkoga, ravnao je prof. dr. Ivan Karlić, zamjenik predstojnika. Predavanja unutar naše skupine, ukupno njih dvanaest, održana su u prva tri radna dana. Prvoga dana, 5. rujna, radom je predsjedao Marijan Biškup. Na samom je početku istaknuo da ovogodišnji Kongres možemo smatrati jubilarnim za hrvatsku sekciju: ona, naime, na njemu sudjeluje već deseti put zaredom. (Između redaka, spomenimo da su Adalbert Rebić i Marijan Biškup aktivno sudjelovali na svih deset Kongresa.) Marija Pehar izložila je rad koji je načinila u koautorstvu s Ivanom Karličem: »Izvrstan i jedinstven primjer i djevice i majke (LG, 63). Teološka interpretacija i ekumenske perspektive«. Autori su, imajući u vidu biblijsko i otačko poimanje djevičanstva i majčinstva, istaknuli da nije riječ o biološko-moralnim kvalitetama, nego o dubokim teološkim vrijednostima koje se temelje na odnosu prema Bogu, na odnosu vjere i ljubavi. Marija, koja je taj odnos ostvarila na izvrstan i jedinstven način, postaje izvrstan primjer i uzor cijeloj Crkvi koja je pozvana nasljedovati Marijinu vjeru i ljubav te kroz to živjeti i svjedočiti i svoju djevičansku i svoju majčinsku dimenziju. Adalbert Rebić predstavio je temu »Kako sam doživio Drugi vatikanski sabor izbliza, osobito slušajući rasprave o pitanjima mariologije i marijanske pobožnosti«.

U svojem je predavanju na temelju vlastitih reminiscencija na diskusije koje je iz blizine osluškivao kada je kao student boravio u Rimu za vrijeme Koncila, kao i na temelju kasnijih istraživanja, iscrpno prikazao povijest dokumenta o Blaženoj Djevici Mariji: kako je nastao, kako se razvijao te kako je, na koncu, nakon mnogih napetosti, redakcija i korekcija, bio uklopljen u Konstituciju o Crkvi kao njezino VIII. poglavlje. Mnogo prostora autor je posvetio oslikavanju uloge i doprinosa našega sunarodnjaka Karla Balića u izradi dokumenta o Mariji. U raspravi koja je uslijedila po ovom predavanju istaknuto je žaljenje da predavanje sa sličnom tematikom nije održano i na plenarnim zasjedanjima. Josip Šimić je u predavanju pod naslovom »Križa mariologije nakon Drugoga vatikanskog koncila« iscrpno obradio pokazatelje i uzroke krize marijanske teologije i pobožnosti u tzv. »desetljeću bez Marije« koje se protezalo od proglašenja *Lumen gentium* (1964.) do objavljivanja Apostolske pobudnice *Marialis cultus* pape Pavla VI. godine 1974. Veronika Gašpar u svojem je predavanju naslovljenom »Marija – slika prisutnosti Duha Svetoga« govorila o povezanosti postkoncilske mariologije i teologije karizmi, koje *Lumen gentium* spominje kao jedan od konstitutivnih elementa Crkve. Osobito je istaknula promišljanja onih postkoncilskih mariologa koji su Marijina ukazanja u XX. stoljeću promatrali kao »karizme« u postmodernom vremenu (R. Laurentin, S. de Fiores). Rad hrvatske sekcije drugoga dana, koji je moderirao Ivan Karlić, započeo je izlaganjem Andree Filić. Ona je predočila rezultate do kojih je došla zajedno s mons. Vladom Košićem istražujući temu »Majčinstvo Marije i Crkve u svjetlu civilizacije ljubavi«. Autori su usporedili i istaknuli zajedničke misaone preokupacije dvojice autora: koncilskog oca Franje Šepera, nadbiskupa zagrebačkoga, i njegova osobnoga koncilskog teologa Tomislava Janka Šagi-Bunića. Ukazali su na sličnost Šeperove intuicije o univerzalnom majčinstvu Marije i Crkve – izrečene u njegovu koncilskom interventu na Shemu o Mariji – prema kojoj bi se svi članovi Crkve trebali majčinski odnositi prema svim ljudima, ljubeći ih kao Marija svoga Sina, i Šagi-Bunićeve intuicije o potrebi ostvarenja civilizacije ljubavi utemeljene na univerzalnom shvaćanju Mt 25,40 prema kojemu u svakome čovjeku treba vidjeti i ljubiti Isusa Krista. Potom je uslijedilo predavanje Brune Peze: »Marija u spisima splitskog nadbiskupa Frane Franića«. Autor je govorio o Franićevu sudjelovanju u koncilskim raspravama o Mariji te o njegovu postkoncilskom djelovanju u širenju Marijina štovanja, nadasve o njegovim promišljanjima o Mariji kao Majci Crkve, Majci siromaha, Majci i Kraljici svećenikâ. Gabrijel Jurišić je, predstavljajući svoj rad »Mariologija u djelima fra Jeronima Šetke«, izdvojio bitna mariološko-marijanska promišljanja koja je J. Šetka iznio u svojim propovijedima i govorima te

u svojim znanstvenim i popularnim knjigama i člancima. Pritom je J. Šetku ocrtao kao velikog štovatelja Marije i kao promicatelja njezina štovanja i prave pobožnosti. Ana Begić na koncu drugoga radnog dana prezentirala je sadržaj i glavne rezultate istraživanja koje je poduzela s Marijanom Biškupom: »Marijanske propovijedi o. Zlatana Plenkovića O.P.« Te su propovijedi autori ocrtali kao protkane duhom koncilskih dokumenata i svetopisamskim tekstovima te, nadasve, kao nadahnute Apostolskom pobudnicom Pavla VI. *Marialis cultus*. Prvo predavanje trećega radnog dana, kojim su ravnali Petar Lubina i Bruno Pezo, održao je Tomislav Filić: »Marijanske homilije objavljene u *Službi riječi* od 1992. do 2011.« Autor je prikazao rezultate svoje analize stotinjak homilija objavljenih u *Službi riječi* za najvažnije Marijine svetkovine i blagdane. Pokazao je da je u njima, premda ne uvijek u zadovoljavajućoj mjeri, zastupljen nauk Drugoga vatikanskog koncila o Mariji te nauk koji je Pavao VI. iznio u svojoj pobudnici *Marialis cultus*. Tomislav Filić potom je namjesto Mate Zovkića, koji je bio spriječen osobno sudjelovati na Kongresu, izložio sadržaj njegova rada »Liturgijsko štovanje Marije Majke Crkve u Bosni i Hercegovini nakon Drugoga vatikanskog sabora«. Zovkić je osobitu pozornost posvetio dvjema crkvama stavljenima pod zaštitu Marije, Majke Crkve: katedrali u Mostaru i crkvi u župi Garevac u Vrhbosanskoj nadbiskupiji. Na temelju dopuštenja Svete Stolice iz 1979. i 2008. godine, Marija Majka Crkve u Hrvatskoj i Bosni i Hercegovini slavi se u ponedjeljak nakon Duhova kao neobvezatan spomendan. Petar Lubina održao je predavanje pod naslovom »Hrvatska marijanska svetišta u posaborskoj obnovi: prihvrat i prilagodba na primjeru sinjskoga svetišta«. On je istražio i predočio prihvrat i provedbu koncilskih i postkoncilskih marijanskih dokumenata u liturgijsko-pastoralnoj praksi u svetištu Gospe Sinjske. Zaključio je da je postkoncilaska obnova pozitivno utjecala na odgoj i rast u vjeri i pobožnosti onih koji su hodočastili u Gospina svetišta. Katarina Koprek obradila je »Marijin lik u hrvatskoj duhovnoj glazbi nakon Drugoga vatikanskog sabora: Problematika i perspektive«. U svojem je izlaganju, koje je popratila konkretnim glazbenim primjerima izvedbi s festivala »Marija fest«, ukazala ne samo na glazbene nego i na liturgijske i teološke probleme i nedostatke suvremenih duhovnih šansona nadahnutih Marijnim likom.

Povrh ovih zajedničkih okupljanja koja su bila popraćena zanimljivim raspravama, članovi hrvatske sekcije su na inicijativu Ivana Karlića zajedno posjetili izložbu »*Lux in arcana* – Otkriva se tajni Vatikanski arhiv« postavljenu u Kapitolijским muzejima.